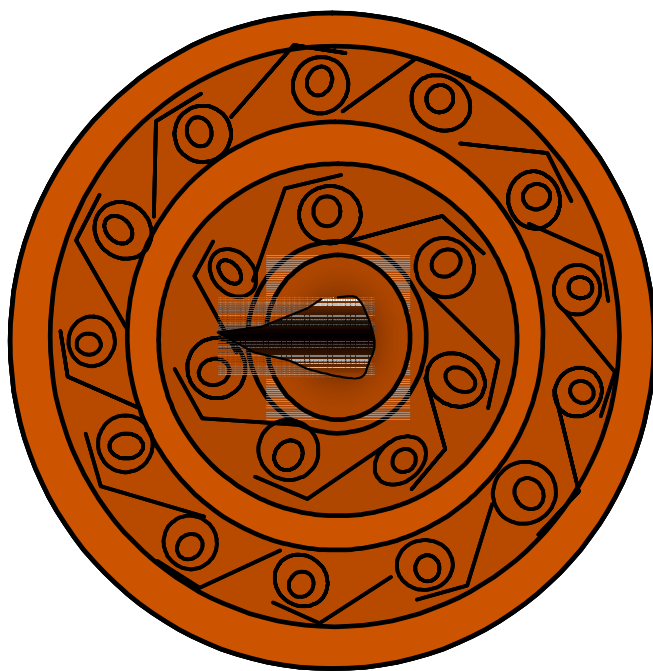

ÅRSRAPPORT 2005

SOLA
HISTORIELAG

1447

Årsmelding 2005

ÅRSMELDING 2005 - SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder:	Erik L. Sande
Nestleder:	Tor Erik Hansen
Kasserer:	Kåre Myklebust
Sekretær:	Brit H. Hansen
Styremedlem:	Rolf Soma
Varemedlem:	Frøydis Krokedal
Varemedlem:	Sverre Risa
Revisor:	Arnold Røyneberg
Valgkomite:	Reidar Melgård
	Aud Hauge
	Gitle O. Byberg

ÅRSMØTET. Årsmøtet ble avholdt 17.02.05 i Sola sjukeheim og årsmelding viste god aktivitet i laget og økonomien var fremdeles god. På valg var leder Erik L. Sande, nestleder Tor Erik Hansen, kasserer Kåre Myklebust, styremedlem Marianne Evensen, revisor Arnold Røyneberg og i valgkomiteen Reidar Melgård. Gjenvolgt ble leder, nestleder, kasserer, revisor og medlem i valgkomiteen. Marianne Evensen stilte ikke til gjenvalg og som nytt styremedlem ble valg Rolf Soma som var varemedlem. I hans sted som varemedlem ble valgt Frøydis Krokedal.

STYREMØTER. Det er blitt avholdt 9 styremøter i perioden som har behandlet ca. 110 saker.

MEDLEMSMØTER. Det er avholdt 7 medlemsmøter og fremmøte har vært godt med koselig atmosfære. Det har vært en rekke gode kåsører og en rekke temaer har vært berørt og noen av disse kan nevnes (Se et mer utførlig vedlegg):

Februar 05:	Odd Fjælberg og Ottar Tuxen - "Hvis Solakrossen kunne snakke".
Mars 05:	Einar K. Time - "Tysklandsbrigaden".
Sept. 05:	Atle Skatsten - "Russerfanger i Sola under 2. verdenskrig".
Okt. 05:	Lars Lode - "Fønikiske stadnamn i Sola".
Nov. 05:	Torstein Tunheim - "Arne Garborg og Jæren på hans tid".
Des. 05:	Maria Ramvi - "Jul i Ryfylke i mine unge dager".
Jan. 06:	Sverre Skjæveland - "Tru og overtru".

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2005 hadde laget på høyrentekonto kr. 69.181,- og på driftskonto kr. 11.214,-. Historielaget har ca. 100 medlemmer.

17. MAI TOGET. I år hadde vi et uvanlig flott innslag i 17. mai toget med tema om markeringen av 100 års jubileum fra 1905. Som vanlig hadde vi innslag av veteranbiler fra Trygve Stangeland og Rolf Soma, men hadde også fått med hest og trille ifra Ølberg. I toget hadde vi både Christian Michelsen og kostymer og uniformer av mange slag. Innslaget var så vellykket at historielaget vant førsteprisen for beste innslag på tusen kroner.

ERLING SKJALGSSON'S MINNESTUND 21.12.05. Minnestunden ble i år flyttet til Bokn der nestleder Tor Erik og sekretær Brit og andre fra historielaget deltok.

MINNESTEIN OVER RUSSISKE KRIGSFANGER. Sola kommune har med ordføreren i spissen satt i gang et prosjekt for å få reist et monument i Åsen til minne om de russiske krigsfangene som døde eller ble drept i fangeleirer her under 2. verdenskrig. Kunstner er engasjert til å komme med utkast til et slik monument. Styret i historielaget er litt forundret over at kommunen ikke har koblet historielaget inn i dette prosjektet da vår medlem Atle Skarsten har samlet inn en mengde opplysninger og bilder fra disse krigsfangene sin skjebne og har endatil holdt et kåseri om dette emnet.

DOMSTEINANE. Kåre Myklebust, som er primus motor for dette prosjektet, har i sommer med hjelp fra Sverre Risa fått ryddet bort alle røtter i området. Han har fått fylkeskommunen interessert i prosjektet og de har lovet å bistå med å legge opp planer for hvordan en kan på best måte presentere domsteinane for publikum.

NY BYGDEBOK. Erik L. Sande og Atle Skarsten er med i bygdebokkomiteen og det er nå etter mye om og men bestemt at det skal skrives en ny bygdebok som dekker perioden fra 1930 og frem til i dag som skulle være en både interessant og omfattende periode. En er fremdeles ikke lenger enn i planleggingsstadiet og da det ikke ennå er bevilget penger har en ikke engasjert noen forfatter.

HAFRSFJORDSPILLENE 2005. Fremføringen av "Rygekongen" i Møllebukta ble meget vellykket og hele arrangementet ble vel gjennomført. Tor Erik og Atle var med i arrangementkomiteen og sekretær Brit gjorde en kolossal innsats som kostymesjef.

HISTORISKE ARTIKLER I SOLABLADET. Tor Erik og Atle Skarsten har gjort avtale med Solabladet at de skal skrive en rekke historiske artikler om Sola. Kommunen er rik på forminner og historiske hendelser som vil bli belyst slik at innbyggerne kan få bedre kjennskap til Sola sin interessante forhistorie.

KONKLUSJON. Sola Historielag har også i 2005 hatt et meget aktivt år. Å flytte våre medlemsmøter til sykehjemmet har vært meget vellykket og lokalene er som skreddersydd for våre aktiviteter. Tor Erik har funnet ut fra registreringer gjort av Thor Helliesen i begynnelsen av 1900talet at det er nærmere 500 gravhauger i Sola så bare arbeidet med å lokalisere en del av disse skulle holde oss i ånde i året som kommer. Interessen for lokalhistorie er fremdeles stor og fremmøte på våre medlemsmøter er god derfor er det gildt å drive historielag i Sola.

For styret i Sola Historielag
Erik L. Sande
leder

Innkomne forslag:

Fra styret:

- **Forslag 1: Årskontigenten for 2006 :**
 - Foreslår at vi beholder samme som før kr. 150,- hvorav kr. 50 til RHÆ og kr. 100,- hvis de er medlemmer av et annet lag.
- **Forslag 2: Valg av nestleder for 2006**
 - Forslag om at nestleder for året 2006, kun blir valgt for et år

Noen av de nye historiske temaene i 2005

Øverst t.v., Stor nausttuft på Nord-Kolnes, øverst t.h. Solakrossen

Midten, Fra Hafrsfjordspillene

Nedest t.v. Fra Rygekongensminnedag på Bokn, nederst t.h. Fra Hafrsfjordspillene

Årsregnskap 2005

Rekneskap 2005

Inntekter.	2005	2004
Matsalg	6 328,-	7 525,50
Komm. tilskot	0,-	2 500,-
Beste innslag 17.mai	1 000,-	0,-
Tilskot Rygekongen (Shell)	0,-	5 000,-
Medlemspenger	14 350,-	14 450,-
Boksalg	0,-	450,-
Ref. Landslaget for lokalhist.	132,20	779,21
Renter	16,-	597,-
Utlån av vikingdrakter	0,-	5 500,-
Sum inntekt	<u>21 826,20</u>	<u>36 801,71</u>
I banken 010105	<u>11 214,66</u>	<u>2 496,05</u>
	<u>33 040,86</u>	<u>39 297,76</u>

Utgifter

Matkjøp	4 302,-	7 047,-
Bestikk	353,-	0,-
Seminar Rygekongen	0,-	5 000,-
Seminar årsmøte	200,-	1 290,-
Annonser	0,-	651,-
Abonnement (Heimen)	450,-	0,-
Kontingent Landslaget for lokalhis.	500,-	500,-
Kontingent Sola folkeakademi	200,-	160,-
Konvolutter m.m.	328,50	219,-
Giroblanketter	625,-	0,-
Bankgebyr	156,-	66,-
Porto	4 296,-	3 880,10
Medlemsavgift til Rogaland historielag	4 250,-	5 100,-
Gaver til foredragsholdere	625,-	935,-
Filmlerret	1 419,50	0,-
Kjøp av vikingdrakter	0,-	2 000,-
Overført til høgrentekonto	819,-	0,-
Diverse utgifter	<u>360,-</u>	<u>250,-</u>
Sum utgifter	<u>18 884,-</u>	<u>27 498,10</u>
I banken 31.12.05	<u>14 156,86</u>	<u>11 214,66</u>
	<u>33 040,86</u>	<u>39 297,76</u>

Inntekter		21 826,20
Utgifter	18 884,-	
Av dette overf. Høgrentekonto	<u>— 819,-</u>	<u>18 065,-</u>
Overskot driftskonto		3 761,20
Høgrentekonto, renteinntekter		<u>915,33</u>
Driftsoverskot 2005		<u>4 676,53</u>

Renter berekna, ikkje godskrive bankkonto, eller inntektsført kr. 118,08

Høgentekonto pr. 31.12.05	70 915,33	
Brukskonto pr. 31.12..05	<u>14 156,86</u>	
	85 072,19	
Høgentekonto pr. 01.01.05 69 181,-		
Brukskonto pr. 01.01.05 <u>11 214,66</u>	<u>80 395,66</u>	
Overskot / kapitalendring	<u>4 676,53</u>	
Laget har 99 medlemmer.		

Revident

10/2 - 2006

Arvid Rognes

16/1 - 06

Kåre Myklebust

Vedlegg

Møte referat

2005

Møte nr. 1

Torsdag 17.februar kl 19:00 Sted: Sola Sjukeheim

Hvis Solakrossen kunne snakke

Et møte hvor vi hadde tenkt at lagets medlemmer skulle selv aktiv delta og fortelle om Solakrossen. Og slik ble det da vi viste gamle bilder og de selv får være med å mimre om Solakrossen. For de av medlemmene som gikk sine barnsbein her, var jo Solakrossen verdens sentrum med handelslaget, Klingsheim, bussgarasje, kaffeen, meieriet, Simonsen etc.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.1-05

Start: kl.19:00 Til stede: 41

Referat møte nr.1/05:

Temaet denne gangen var ” Hvis Solakrossen kunne snakke” med håp om stort engasjement fra alle i salen. Odd Fjælberg som er en av ”urinvånerne” i Solakrossen fikk starte, men fikk beskjed om at 14 min var alt han fikk. Hans startet med å referere til sangen ”Jag har bodd ved en landsveg i hela mitt liv.....”, for det var det Solakrossen var. Hålandskrossen var navnet først og når det ble Solakrossen viste han ikke.

Grunnlaget for bebyggelsen var meieriet som ble åpnet i 1904. Å bygge et meieri i et kryss som dette var helt vanlig rundt om i landet og hele 800 meieri ble grunnlagt rundt århundreskiftet. Først kom meieriet, så handelslaget, så elektrisitetsverket,

lensmann, mølle, smed, posthus, bank etc. Sola-krossen var altså helt typisk for dannelsen av andre bygdesentrum rundt om i landet.

De som bodde i selve Krossen følte seg litt annerledes enn bøndene som bodde rundt. Grensen for Krossen var gårdene rundt som Sandegården og Riveland's gård og andre nære gårder. Til og med dialekten var forskjellig fra gården rundt, litt mer gateaktig liksom. De ble kalt "krossongar".

Livet i Krossen var rundt handelslaget. Som unger var det "tøft" å klatre opp "strytå", som var for å sende ned sekker og lignende fra de øverste etasjene. Ungene klatret opp motsatt vei og tok til seg av appelsiner, dadler og annet som var lagret der.

For folk i Solakrossen var ikke alltid livet lett, de arvet ingen gård for så å leve av denne. De var fattige i forhold til bøndene og mange valgte å reise til sjøs.

For Odd vil det alltid hete Solakrossen og ikke Sola Sentrum.

Ottar Tuxen fikk så ordet og han startet med å si at i en periode var det hele 56 "krossungar". Faren til Ottar jobbet på meieriet. Ottar's oppvekst handlet derfor mye om dette og han fortalte flere historier om meieriet. Folk leverte melk både morgen og kveld og for å holde det kaldt skar de is på "stemmen" om vinteren. Men for å beholde det som is pakket de det inn i halm slik at de kunne kjøle ned om sommeren. I begynnelsen leverte de melk og fløte, senere ble det ost.

For Ottar var livet i Krossen, handelslaget, alle hestene, dropsen, mjølsekker, kokesjokoladen. Han fortalte om han som ble tatt i "å stjela då han hadde klatra opp strytå", men unnslopp med å renne ned "strytå". Da de ropte "stopp an", ble det misforstått og bussen ble stoppet istedenfor. Tyven koste seg sikkert med sjokoladen etterpå som han fikk med seg.

En stor bekk gikk gjennom Krossen, "Ånå", ble den kalt. Der kunne de fiske ørret.

Den gikk stor om våren og var forurenset p.g.a. at meieriet slapp ut "møsen" fra ostelagingen. Bøndene kalte forresten Solakrossen for "Møsebyen".

Det ble så vist bilder fra Solakrossen i gamle dager og det var en livlig diskusjon rundt de. Det var om "fokkå" et jordstykke, om Jomfruburet hvor Body vanket en del, om Tomine som røykte pipe, om smeden som hadde forsamlingshus i andre etasje, der var det til sine tider mye bråk og leven. Historien sier videre at lensmann Mæle ble varslet engang, men han sa bare at hvis dere er tunghørte så må dere bare fortsette og hvis dere hører normalt må dere dempe dere.

Bilde av "svetteboksen" ble vist og minner kom fram. Glassverket lå rett bak, hvor de ikke kunne bruke Sola-strandsand, da den ga grønt glass.

Ottar Tuxen var inne på mye og hadde så gjerne lyst å fortsette, men det var allerede langt over den vanlige tiden. Dette vil vi ha til gode til en annen gang.

Leder prøvde å avslutte med å minne om neste møtet og å takke Marianne Evensen for innsatsen i styret, men Odd var ikke ferdig og kom fram igjen for å fortelle om en vannkrig som forgikk i Krossen en hel dag.oy vi kunne fortsatt til midnatt.

En skikkelig Sola kveld.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 17.mars kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

Tysklandsbrigaden

Tidligere fylkeslandbrukssjef **Einar K. Time** fortalte om sitt opphold Tysklandsbrigaden.

Tysklandsbrigaden er en viktig del av vår historie som fortjener å fortelles for yngre generasjoner og repeteres for de som var med den gangen.

Den norske London-regjeringen forhandlet i hemmelighet med britene om å delta i okkupasjonen av Tyskland, når den andre verdenskrigen var over.

Avtalen ble at Norge skulle delta med væpnede styrker inntil 4000 mann om gangen. I årene 1947-53 gjorde ca. 50 000 norske soldater tjeneste i Tysklandsbrigaden.

.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.2-04

Tid: kl: 19:00

Til stede: 33

Nestleder fikk første gang i lagets historie anledning til å åpne og lede møtet, da lagets leder var på tur til Amerika. Det første som ble nevnt var at den logoen som var blitt godkjent på årsmøtet ikke ble akseptert av ordføreren, da bølgene var for lik kommune våpenet. Dette var også det første møtet med det nye filmlerretet som Historielag hadde spandert. Kåre hadde stått bak alt arbeidet med å skaffe og montere det.

Dagens foredragsholder Einar K. Time snakket om ”Tysklandsbrigaden”, en ukjent historie for folk flest. For da dette skjedde i perioden 1947-53 var folks oppfatning at de norske styrkene gikk i tjeneste for tyskerne, noe som var helt feil. Avtalen om å ha norske styrker i Tyskland etter krigen ble av gjort av den norske regjeringen i England under krigen. De norske styrkene var underlagt alliert overkommando og skulle være med på å passe på oppbyggingen av Tyskland etter krigen. Etter freden ble Tyskland som kjent delt i to deler, hvor russerne kontrollerte den østlige delen, mens England, Frankrike og USA kontrollerte den vestre. De norske styrkene rapporterte til den

engelske overkommandoen. Vi vet etterpå at denne delingen ble forløperen til den kalde krigen.

Tyskland ble organisert som en Forbundsstat med 11 delstater, med fire nivåer av administrasjon til sammenligning med de tre vi har i Norge.

Etter krigen så folk det som en plikt å verve seg og da ble det ofte at de endte i Tysklandsbrigaden og opptil 4 400 mann var på en gang i styrkene. Det opprinnelige kravet var at Norge skulle stille med 15 000 mann, totalt en divisjon, men det klarte vi ikke. I begynnelsen var styrkene plassert midt i Tyskland, men på grunn av den økende ”kalde” krigen ble de omplassert lenger nord, i Schleswig-Holstein området. Totalt var det 50 000 nordmenn som tjenestegjorde i Tysklandsbrigaden.

Einar K. Time selv var på sesjon allerede i 1946, men fikk på grunn av utdannelse utsettelse av tjenesten til 1950. For ham ble tjenesten litt annerledes da han da var ferdig som sivilagronom fra Ås, og fikk blant annet oppgaver innen undervisning. Men han måtte selvsagt gå sine vakter og fikk den samme maten som de andre. Blant annet kunne de ikke drikke melk, da det var fare for tuberkulose på grunn av at melken ikke var pasteurisert. Øl derimot fikk de så mye av som de ville, noe Time ikke satte pris på. For andre ble ølet derimot et problem og flere ble sendt hjem på grunn av fyll og bråk. Gnagsår og fotsopp var også en del av minnene fra Tyskland. Militærutrustningen de fikk var ikke mye å skryte av, men frakken de fikk var de fornøyd med, den kalte de Anton.

Einar K. Time fortalte så om Schleswig-Holstein området, om museer, om Hedeby en vikingby og anbefalte folk til å ta en tur hit. Under tjenesten fikk de derimot klar beskjed om ikke å forskjellsbehandle danskene og tyskerne, da det lett kunne blusse opp strid.

I fritiden kunne de reise rundt og fikk ofte gratis billetter med å bløffe at de ikke forstod hva de sa og de overnattet også gratis på andre militærforlegninger. Einar brukte selv den muligheten da han besøkte Paris. Penger fikk de av å selge kvote sigarettene sine og da kunne de kjøpe ting som det var umulig å skaffe i Norge på grunn av rasjonering, som for eksempel fotoapparat. Selv kjøpte han en frakk.

Flere av lagets medlemmer hadde tjeneste gjort i Tysklandsbrigaden, så det ble en del diskusjon også da det ble vist en del bilder fra Tysklandsbrigaden som Rolf Soma hadde skaffet.

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 22.september kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

"Russefanger" i Sola under andre verdenskrig

Atle Skarsten hadde samlet mye stoff om denne for de fleste ukjente tragedien i Norge. Under 2. verdenskrig satt ca. 93 000 russere i tysk fangenskap i Norge og så mange som 9 000 døde her i landet. Flere av dem i krigsfangeleiren som lå hvor Sola Stadion er i dag.

Atle har funnet fram mye stoff som har vært ukjent til nå og har laget en presentasjon av dette. Men han ønsker gjerne å ha en diskusjon eller innspill fra dere som kjenner til denne historien.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.3-04

Tid: kl: 19:00

Til stede: 43

Leder ønsket alle velkommen til dette første høstmøte. Det var overraskende mange fremmøtte. Særlig ble Birger Lindanger, en av forfatterne til Soga om Sola og Madla og leder av Rogaland Historie og Ættesogelag ønsket velkommen.

Leder fortalte videre om den strålende innsatsen til historielaget i 17.mai toget denne gangen, hvor vi fikk premie for beste innslag. Rolf Soma var den som hadde stått bak opplegget og all ære til ham som hadde ordnet hest og kjerre, biler og kostymer/drakter.

I sitt store repertoar av historiske foredrag om vår kommune skulle Atle Skarstein, denne gangen snakke om "Russefangene på Sola". For at det ikke skulle ta for lang tid

var foredraget innstilt automatisk på 45 min. så her var det bare å følge med. Grunnlaget for foredraget var basert på avisutklipp, forhørs-protokoller, fangelister etc.

Historien om Russefangene på Sola og i Norge er ikke veldig kjent, og det er få ting som kan fortelle om dette. Her i Sola er det vel kun den åtte eller tolv kantede hytta på Ølberg, samt alle de små håndlagde tingene som kan kalles minner fra Russefangene. Dette er en dramatisk side av andre verdenskrig som ikke bør glemmes, da tyskerne tok 3.9 millioner sovjetrussere til fange hvorav ca. 100 000 havnet i norsk fangenskap. De fleste i Nord-Norge, men også lenger syd og mange her i distriktet. Av alle de som var i fangenskap i Norge døde ca. 15 000. De leirene hvor de satt her i distriktet var: Moi, Slettebø, Egersund, Årsvoll, Soma, Lura, Gimra, Vigdel, Sande, Forus, Rosenberg, Madla, Risøy, Sevland, Fiskåvann, Sand og Sauda, altså over hele fylket.

Det hele startet i september 1941 da det kom 4 fangeskip til Norge og av disse skulle 200 til Sola. De kom litt overraskende på de som skulle motta dem og derfor innlosjert i låa til Torger i Åsen. Den første vinteren måtte det ha vært veldig hardt for det var helt nede i minus 23°C og låa var ikke isolert. De hadde dårlige klær og ble svært dårlig behandlet av tyskerne. Var de syke havnet de i fjøset og hvis de ble enda verre ble de lempet ut for å dø.

Alle jobbet lokalt bl.a. med å bygge flyplassen og forsvarsanlegg som bunkerser og skyttergraver. Arbeidet bestod mye av steinarbeid og støping og de har tydelig gitt sitt preg på kystlandskapet. Atle etterspurte forresten opplysninger om en egen jernbanelinje som ble laget for arbeidet med flyplassen.

Etter det første innrykket kom det flere fanger og også Lars Dyngelands løe måtte benyttes, men det var heller ikke nok og en egen fangeleir måtte bygges. Den ble anlagt hvor idrettsplassen ligger i dag og fangene måtte selv bygge den. Det var plass til 1000 fanger. Sanitær og bo forholdene var ikke gode og de hadde ikke alltid rent vann. Ofte måtte rørlegger fra Stavanger komme for å fikse opp. De ble forresten populære for de smuglet inn buljong til fangene noe som igjen gjorde at det ble oftere ”tette” rør slik at de kunne komme flere ganger.

Maten var dårlig og tyskerne tok den beste selv, ofte måtte de leve kun på rester av halvråttan kålrabi til å lage suppe på og muggent brød.

Men det gode var at lokal befolkningen rundt disse leirene gjorde hva de kunne for å smugle mat inn til fangene av det lille de selv hadde til overs og oppfinnsomheten var stor. Tyskerne visste om dette, men kunne ikke gjøre så mye. De truet med tukthus og andre bestraffelser, men allikevel fortsatte folk å gi mat og klær. Den personlige kontakten med de lokale var også viktig og hjalp fangene til å klare å fortsette. Som en takk for det de lokale gjorde laget russerne små figurer som de ga vekk som slags bytte for mat. Tormod Lauvik har en stor samling av figurer og ting av tre og metall som de laget, de fleste svært flott utført.

I fangeleiren på Sande var det flere hendelser der fangene ble torturert og til slutt drept. Den som stod bak mye av dette var Fritz ”Barrabas” Feuerlein, som fikk mange menneskeliv på samvittigheten. Bl.a. så stod han bak henrettelsen av syv fanger med nakkeskudd etter at de selv måtte grave sin egen grav. ”Barrabas” ble tatt av engelskmennene etter krigen. Gravplassen til russerne lå oppe i Åsen i nærheten av huset til Torger. Etter krigen ble likene gravd opp og flyttet til Eiganes gravlund hvor 77 av de 88 russerne som er ligget der, kommer fra Sande.

Da krigen var slutt forlangte kommunistene i Sovjet Russland at samtlige fanger skulle sendes tilbake, selv om forholdene der var mye verre enn i Norge. Men før de kom så langt at transport var ordnet oppholdt de seg her i distriktet. De var med i 17.mai togene og holdt gripende taler, sang og underholdt og uttrykte stor

takknemlighet for all hjelpen de hadde fått av de norske. Men det var noen tragiske hendelser også i denne perioden, da 6 døde av metanol forgiftning etter å ha brutt seg inn på et tyskerlager og 70 - 80 ble innlagt på sykehus.

Til slutt ble alle tyskerne samlet i Vatneleiren, hvor de oppholdt seg fritt og godt før avreise til sine respektive land innen Sovjetunionen, for det var jo ikke bare russere da Sovjetunionen bestod av mange stater og folkegrupper. Det fleste kom seg hjem, men noen ble også sendt rett i videre fangenskap i Sibir.

Nå etter krigen finnes det lite minnesmerker her i distriktet, et står på Soma, men det er ingen i Sola. Etter "Muren's" fall har flere etterkommere søkt kontakt for å finne ut mer om hva som skjedde her, så noe må gjøres. Kommunen har derfor tatt initiativ til å lage en minnepark i nærheten av huset til Torger i Åsen.

Foredraget til Atle varte akkurat 45 min. og det ble sagt mye mer enn referatet her gjengir, men Atle lovet at historien sannsynligvis kommer ut som hefte eller bok.

Etter foredraget ble det litt drøs rundt frigjøringsdagen, hvor leder husket at han kom syklende med flagg og møtte noen russere som ropte og klappet.

Nils Sandanger som bodde oppe på Skadberg under krigen ble så bedt om å fortelle sin historie om fangeleiren nede på Sande. Han var 16 år i 1940 og aktiv med i motstandsbevegelsen under krigen. Historien startet med at hesten hadde forsvunnet og han mente at tyskerne hadde tatt den. Han sa til faren at han ville undersøke dette og gikk ned til fangeleiren. Her lurte han seg bak vakten og inn i leiren, da en del fanger gikk ut. Han ble imidlertid ganske fort oppdaget av to tyske offiserer. Han ble ført til en brakke for avhør med skarpladde våpen i nakken. Under avhørene sparket de ham flere ganger slik at han fikk store blåmerker, noe han aldri fortalte foreldrene sine. Til slutt trodde de forklaringen hans og han slapp ut. Han fikk også hesten sin, men kommer aldri til å glemme dette korte besøket. Han har hatt mareritt om dette. Nils avsluttet med en ironisk kommentar, "Det er vel ikke mange som kan skryte av at de er blitt sparket UT av en tysk fangeleir"!

Birger Lindanger fortalte om bestefaren sin på Ræge og hans mening om tyskerne at ikke alle var dårlige karer. De fleste var vanlige folk utkalt i tjeneste, men det var noen (SS og Vermacht) som skapte den dårlige oppfatningen av alle tyskere. De passet også på de "vanlige" tyskerne.

Atle nevnte bestefarens historie om da tyskerne hadde ekserserøvelse på den beste marken, som igjen resulterte i sterk "hevding" som gjorde slutt på det problemet.

Etter foredraget fikk Birger Lindanger ordet for å reklamere for RHÆ's seminar som skulle avholdes på Fotland Bygdemølle i Time, som hadde tittelen "Kvar vart det av sjøormen i Boknafjorden?". Et seminar om gamle sagn, eventyr, ordtak, skrøner, regler etc. som faktisk kunne ha en verdi i historieforskning. I sin vanlige stil for de som kjenner ham, måtte Birger fortelle flere historier når han først kom til, noe som gjorde medlemsmøtet til et innholdsrikt møte.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 20.oktober kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

"Fønikiske stadnamn i Sola"

Lars Lode har lagt fram den dristige teorien om at Sola og andre stedsnavn i kommunen er 3000 år gamle og stammer fra Fønikerne. Han kommer på møtet for å fortelle mer om denne teorien..

At Fønikerne var her, er i seg selv en dristig teori som ikke er allment akseptert. Men hvorfor ikke, vi vet jo at Sola har mange gamle navn som en ikke vet opprinnelsen eller betydningen av. Så her kan det bli et spennende medlems møte for både de som vil og de som ikke vil tro på dette.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.4-04

Tid: kl: 19:00

Til stede: 32

Leder ønsket velkommen og startet med å nevne at han var bekymret for hvor mange som kom da Folkeakademiet hadde foredrag samme dagen. Han fortalte videre at nå var det ting på gang i Hafrsfjord for å finne ut om det var rester etter slaget, men at det ville koste mange penger. Det var også fortgang med å avdekke Domsteinene i Ølbergskogen. Og for første gang hadde vi på et møte en historielærer fra Sola VGS.

Så fikk kveldens foredragsholder Lars Lode ordet, han skulle snakke om at mange stedsnavn ikke bare i Sola, men over hele Jæren og også andre plasser i Norge stammet fra Fønikerne som levde for ca. 3000 år siden.

Selv kjente han godt til Sola da farmora kom fra Sømme og han hadde fremdeles slekt der. Selv vokste han opp på Hetland.

Jæren har mange gamle stedsnavn hvor meningen er uviss. Lode hadde lurt på dette og for ham hadde flere av disse en god mening på gammel hebraisk. Rett nok dukket hebraerne opp for sent til å være opphavet til stedsnavnene, men hebraerne hadde tatt over Kanaaens tungemål og fra et folkeslag som drev med handel og sjøfart langs Middelhavet, nemlig fønikerne som levde tusen år før Abraham kom til Kanaan. De viktigste byene deres var Tyrus og Sidon i Libanon og Kartago i Nord-Afrika.

Språkforskjellen var ikke mer enn mellom norsk og svensk.

Særlig ga teorien hans full klaff på to-stavingsnavn med a-endelse som Hinna, Sola, Tjora, Tjelta, Goa, Madla, Haga, Gimra, Stokka, Soma, Lura. Så hadde han tatt for seg matrikkelgårdene og fikk samme klaff der da kun få hadde germansk opprinnelse.

Noen navn mente han var så gamle som 5000 år. Han nevnte mange eksempler som han sa hadde betydning på dette språket som "Skorpa", en av de høyeste plassene langs leia hvor en da måtte velge indre eller ytre lei. Et annet navn var stedsnavn med "År"- Årøy-Årstad-Orstad som var steder de handlet skinn. Lars uttalte dette elegant på kanaaneisk uten at vi kunne kontrollere det. Andre ord kom som Skeid- langskip, og han påstod at disse langskipene som Fønikerne hadde kom helt inn til Soma via Skasvannet. Navn som Klepp indikerte hvor en laget steinøkser. Tjoa-fjellkanus, Gandalen-hagen, Gilja-tilfluktsted, Fjogstad- vannskille osv, osv. Ikke minst var lagets medlem Audun Salte fornøyd da Lode påstod at ordet Salte kom av Sultan-høvding. Mange flere ord ble nevnt på norsk og kanaaneisk så vi følte oss imponert, men ikke helt overbevist. Lode kunne nok fortsette lenge, men vi måtte jo ha en pause. Vi var litt skuffet av han ikke hadde med flere navn fra Sola, men han mente de kom i Sola Bladet snart og ville ikke snakke om de av den grunn.

Etter pausen viste nestleder noen bilder som kanskje kunne indikere at fønikerne hadde vært i Norden. Bl.a. ble det visst sammenligninger av helleristinger og tegninger på Egyptiske vaser som stemte veldig overens.

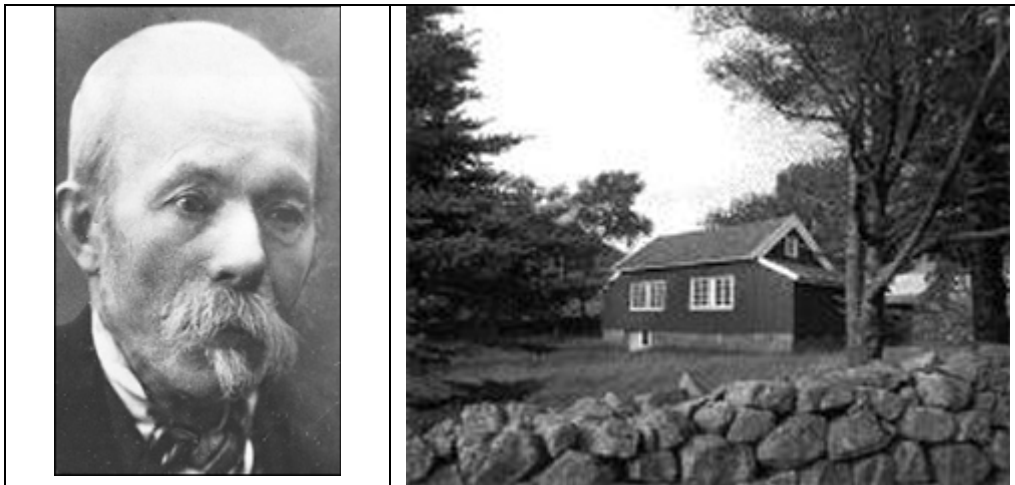
Arne Helvik mente at en greker som skrev ned en reise opp til de engelske øyene i ca. år 325, burde ha visst om disse Fønikiske navnene, men Lode var ikke enig da alt ble glemt etter Kartagos fall.

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 17.november kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

"Kjent og kjær Arne Garborg og Jæren på hans tid."

Vi hadde denne gangen fått Torstein Tunheim til å fortelle om Arne Garborg og hans tid på Jæren. Torstein Tunheim er sauebonde fra Undheim, og har vært aktiv i arbeidet med fornminnevern og kulturminnevern i Time kommune. Han brukes mye som guide på bussturer rundt på Jæren og liker å kåsere om det som er kjent og kjær.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.5-04

Tid: kl: 19:00

Til stede: 33

Leder åpnet og ønsket den gamle gode gjengen velkommen. Foredraget i dag var med Torstein Tunheim, men leder sa at det var like før det var søskenbarnet hans Torbjørn som ble innkalt for å holde foredraget. Han nevnte også at Bernt Meling's store verk som nå var klart. Før Torstein fikk overta sang vi "Sporven".

Så fikk Torstein Tunheim ordet og han startet med å lese fra Arne Garborg's "Haugtussa". Han fortalte så om Garborg som forteller om menneskenes slit og liv, om fuglene, om far sin, om sin egen død. Arne Garborg hadde noe tungsindig inne seg som preget det han skrev. Torstein fortsatte med å lese opp stykker fra Garborg's bøker. Han tok også noen sanger, som for eksempel "Å hei, å hi, å tirilliti", da var alle med.

Garborg hadde syn på en del viktige filosofiske verdier som:

- "En bygger det gode i oss når vi gjør gode ting";

- ”Vår herre eier jorda, vi har den bare til låns”,
- ”Det er lite å syte for når det er nok å gjøre”
- ”Skallet av alle ting kan en kjøpe, men ikke kjernen” som er myntet på at en ikke kan kjøpe seg vennskap for penger.

Tenker en på innholdet av disse var Garborg lang før sin tid. Åse Marie Nesse har sagt at Garborg var en mann av fremtiden.

Torstein fortalte videre om Garborgs tid på Jæren, at han hadde det vondt for faren som ikke hadde fått en skikkelig grav. Graven var navnløs. Han fikk bygd seg Knudaheia, men ble ikke tatt godt i mot i begynnelsen. Han følte seg bedre sammen med folkene på Nærland som var arbeidsfolk og staute karer. Garborg sa at her følte han seg vel og tilhørte folket. Garborg har skrevet tolkninger av både bibelen og historien vår.

Garborg flyttet så fra Jæren til Østlandet og bodde både i Trysil og på Kolbotn. Det finnes en dikterstue som er tatt var på her. Arne Garborg døde i Asker.

Et flott foredrag av Torstein Tunheim som tok oss med i Garborg's tankegang og verden.

Drøsen gikk godt i pausen og etterpå fikk Fred Roland ordet hvor han nevnte at på service torget hadde de til salgs historiebøker som kunne bli en god julepresang. Så introduserte han Bernt Meling's prosjekt ”Eigar- og personregister fra 1906 til 2005 for ”Gard og Ætt”. Bernt ble så bedt om å komme fram og fortelle om dette. Kulturkontoret hadde ordnet trykkingen. Resultatet av dette frivillige arbeidet hans, er en liste over gårdseiere i Sola kommune fra 1906 til 2005, en slags matrikkel og kan sees på som en fortsettelse av Gard og Ætt. Men Bernt sin foredrag startet mye før 1906, han begynte med å fortelle om skipreidesystemet, båter og naust. Han fortalte om gård og bruksnummer systemet og han hadde funnet 2000 eiere på 500 bruk. Han forklarte om skyldsetting, betaling og skylddeling ved oppskritting av eiendommen. Videre forklarte han at ordet skjøte betydde fanget osv. Bernt gikk grundig til verks når han først var oppe så det ble faktisk til nesten et helt kåseri. Leder sa at hadde han visst dette kunne vi hatt et eget møte bare med ham.

Møte nr. 6
JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG

Tid: Torsdag 8.desember kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

Kåseri av Maria Ramvi.

Maria Ramvi er født i Sverige men vaks opp på Fister. Ho er gift med prost Ivar Ramvi og har gjennom årene vært meget samfunnsengasjert både i politikk og foreninger og lag. Med Maria Ramvi som innleder vil vi få forsamlingen med på å prøve å rekonstruere hvordan juletiden ble feiret før, under og etter krigen.

La oss tenke oss tilbake til den første julepresangen vi kan huske vi fikk eller en julepresang vi satte umåtelig pris på. Det kan og dreie seg om en hendelse i forbindelse med julen vi husker meget godt.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.6-04

Tid: kl: 19:00
Til stede: 33

Leder ønsket velkommen til dette julemøtet og siden det ikke var noe juletre hadde han tatt på seg juleslips.

Som en innledning til dagens foredragsholder ba leder Nils Sandanger til å fortelle om da han skulle gifte seg for 54 år siden i Rege kapell. Rett før bryllupet oppdaget de nemlig at presten hadde glemt hele greia og var bortreist. Gode råd var dyre, men det endte opp med at den unge presten Ramvi til viet dem. Denne Ramvi var mannen til dagens foredragsholder, Maria Ramvi. På toppen av det hele var faktisk Odd Fjælberg sjåfør i bryllupet.

Etter dette sang vi en gammel god julesang ”Du grønne glitrene treet god dag”

Dagens foredragsholder fikk så slippe til og hun var svært glad for å bli spurt. Hun skulle snakke om juletradisjon før, under og etter krigen. Hun var svært ivrig og mente hun hadde et adrenalin kick, men var ikke bekymret for kveldens foredrag for hun visste at her i Sola Historielag var det mange som kunne hjelpe hvis hun satt fast. Hun startet med å fortelle at hun flyttet til Sola for 54 år siden og bodde da hos Hans P.H. Skadberg. Mannen til Maria jobbet som sekretær i Indremisjonen. De hadde dårlig råd, men hun husker at til jul var folk rause og hjalp dem.

Hun var vokst opp på Fister og mange av fortellingene kom derfra. Hun fortalte om forberedelsen til jul, om da Anna bakte flatbrød og "vesadråpa" datt ned på brødet uten at hun brydde seg, om at hun og søsteren flyktet vekk da grisen hylte før den ble slaktet. På Fister hadde de i begynnelsen ikke bedehus, men etter at det ble bygget skjedde alt der. Det var juletreffest den 2.juledag for så etterpå å bli ryddet for bruk som festlokale for ungdommen. På juletreffesten gikk de rundt juletreet og det var kjekkest da de var konfirmerte for da fikk de gå ytterste ringen. Alt i alt var det veldig godt samhold i lokalmiljøet på Fister.

Hun hoppet litt i fordraget fra opprinnelsen til juletreet og juleneket, så til den gamle tradisjonen på 1800 tallet da mennene først skulle vaske ned soten før de tok inn einer og granbar og fruene startet pyntingen. Treet stod alltid i bestestovå og det var mor sin jobb å pynte det. De fikk ikke se det før julaften. Da ble det også spandert appelsiner og småkaker og det var engler og levende lys. Hun mintes også julepresanger som Ludo og et munns spill som Maria tok fram og spilte en liten låt på. Maria kunne som hun sa fortsatt hele kvelden, men nå var det tid for julegrøt.

Under pausen fikk så alle mulighet til å fylle ut den årlige tippelen og som vanlig så virket alt lettere enn det var.

Så fikk andre i salen lov til å gi et glimt av julefeiringen i gamle dager. Jon Solheim mintes en julaften da han var ca. 10 år og faren var ute på sjøen lille julaften ved Bjoa. Det blåste opp og de fryktet at det verste hadde skjedd, men han hadde tatt til land en annen plass og kom heldigvis hjem til jul.

John Djup fortalte at hjemme hos dem var det eldste broren som pyntet treet så det var klart på slaget kl. 17. De spiste i motsetning til hva de spiste her i distriktet allerede da pinnekjøtt til jul. Her har det stort sett vært svin til jul. De måtte ellers alltid gå rundt juletreet og synge julesanger. Ofte følte de at dette varte alt for lenge før pakkene kunne utdeles og da kun en om gangen.

Ådne Mæland fikk så fortelle om sin jul og han var fra en barnerik familie hvor han var nr. 8 i rekken. De måtte ha to ringer rundt treet. Ellers fortalte han at han i mange år fikk skylda for at det var en jul som ikke var akkurat som de andre. Det var fordi at ikke alle de vanlige juleforberedelsene ble gjort som vanlig. Det var nemlig en barnefødsel på gården den julen og det var ham.

Ellers mente flere at julen før var bedre enn nå, ikke postkasser fylte med reklame og ikke lange køer i kassa i butikken osv.

Til slutt var det resultatet av tippelen hvor 3 stk. hadde 11 rette. Fam. Hauge fikk de to gjeveste premiene mens Ådne fikk den tredje.

Maria fikk gaven sin og var overveldet og synes at kvelden hadde vært kjekk, noe vi alle også synes.

Møte nr. 7

Tid: Torsdag 19.januar
Sted: Sola Sjukeheim

"_Tru og overtru"

Maleriet: Draugen malt av Theodor Kittelsen

Tro og overtro er spennende overskrift som vi hadde fått **Sverre Skjæveland** fra Nærbø til å fortelle mer om. Alle oss har lært om både tro og overtro uten at vi helt vet det selv. For eksempel når folk ble syke, trodde de før i tiden at det var en straff fra Gud eller fra de underjordiske eller trollfolkene. Vi har hatt hekseforfølgelser av samme grunn og folk i middelalderen trodde at der fantes «liv» i steiner, hauger og berg. De så «noen» bak naturfenomener som storm, bølger og ild. De følte seg omgitt av makter.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.7-04

Tid: kl: 19:00 Til stede: 38

Leder åpnet med å ønske godt nyttår. Han startet med å fortelle om Erling Skjalgsson's minnedag som denne gangen var arrangert på Bokn, stedet hvor Erling ble drept av Olav Haraldson's menn.

Så var det introduksjon av kveldens foredragsholder Sverre Skjæveland som opprinnelig utdannet seg som møbelsnekker, men som fant ut at han trengte mer og utdannet seg senere til siviløkonom.

Han startet med å si at han var overrasket av hvor mange damer det var møtt opp, noe som ikke var vanlig i de forskjellige lagene han hadde foredrag i. Han startet så på foredraget sitt som hadde tittelen "Tru og overtru".

Overtro er knyttet til årstidene og ikke minst mørketida, startet Skjæveland med. For det var viktig å være på godfot med gudene slik at sola snudde. Selv om julefeiringen ikke startet før ca. 300 år etter Jesus død, så var det allerede før dette vanlig å henge opp matbiter, ulike frukter og ting som glitret på trær og som folkene kunne gå rundt. Det å gå rundt et pyntet tre er altså en hedensk skikk basert på overtro.

Dette fortsatte inn i kristen tid og det er flere overtroer knyttet opp mot julen. Slakting måtte skje ved fullmåne, da ble kjøttet drøyer og det vokste i gryta eller pannen. I julen måtte de ha halm på stuegulvet og fant en et margfullt korn da halmen ble båret ut ble det et godt år og finner sikret en lykkelig framtid. I jula måtte en også gjøre nissen til lags som er knyttet opp mot lignende overtro.

Men julen har lite overtro knyttet til seg i forhold til naturen og ikke minst til dyr og fugler. Særlig er det mye overtro knyttet til fugler og en del av dette lever enda som for eksempel at hvis en kunne komme seg under et tre der gjøken satt så kunne en ønske seg tre ting, som straks skulle gå i oppfyllelse. Hvor gjøken galte fra første gang om våren var viktig og kunne bety om det ble et godt kornår, sykdom og død, hell og lykke eller snart bryllup.

Andre fugler med overtro er jo for oss alle storken som kommer med unger, dua som kommer med fred og renhet eller hanen som det er referert til i bibelen da Jesus sa til Peter ” I denne natt før hanen har galt to ganger....”. Andre fugler med overtro knyttet til seg er ørnen, ugla, skjæra, falken og dompappen.

Av dyr var det mest respekt til bjørnen som de mente kunne trollbinde med blikket. Ulven kalte de aldri med sitt rette navn. Det ble brukt navn som gråtass, gråbein, varg eller skrubb. Skjæveland synes ellers det var underlig at fra det samme navnet kommer ordet skrubbsulten. Møtte en rev var det et dårlig varsel for den var falsk eller hvis hunden gjødde om kvelden kunne det bety dødsfall. Det ble listet opp mange andre overtroer knyttet til andre dyr som i dag ikke er bruk, men selv i dag betyr det ulykke hvis en svart katt krysser gaten og for å unngå det må man spytte tre ganger over venstre skulder.

Andre ting med overtro er for eksempel hestesko som betydde lykke og det å henge en hestesko over døren har vært vanlig opp til vår tid. Å stå opp med gale beinet ny overtro, det er knyttet til djevelen som satt på Guds venstre side før han ble kastet ut av himmelen. Den gale siden er altså den venstre. Å gå under en stige er farlig for når en stige står opp mot en vegg danner den en trekant for trekanten er det bibelske symbolet på treenighet og gikk en gjennom trekantene, altså under stigen så var en i ledetog med djevelen.

Mange tall har overtro knyttet til seg som

- Tallet 4 – hellig , fire evangelier og fire erkeengler
- Tallet 7 – magisk, uken er delt i syv, i eldre tider var det syv planeter.
- Tallet 8 – det kristne, åttekantede døpefonter og åttekantede kirker
- Tallet 13 – uheldig, referer til Jesus siste måltid hvor Judas var til stede

Sverre Skjæveland summerte foredraget med at overtro er en slags forklaring folk søker for å begrunne ting som skjer i dagliglivet. Han avsluttet med en historie om gutten som hadde lært at mennene var det sterke kjønn mens kvinnene var det svake, men som hadde allikevel de fleste gode egenskapene som bedre hørsel, bedre luktesans, best syn, best hukommelse og levde lengre.

Gutten spurte moren hvorfor det heter manntall, manns minne, forfedre og ikke formødre. Det bor nordmenn i Norge og i nasjonal sangen sier de norske menn i hus....Han ville vite hvorfor, men moren klarte ikke å forklare dette. Gutten synes

synd på den tafatte mora og hjelp henne med å si at det heter morsmål og ikke farsmål. Alt kan det spekuleres på både overtro og andre små detaljer.

Etter pausen spurte leder om ikke noen i salen hadde noe om overtro og Nils Sandanger forklarte om det gamle huset de hadde kjøpt hvor det liksom spøkte og en dag hørte han det, en banking. Men Nils hadde tenkt å ta spøkelse, men det endte opp med at han oppdaget at det var en skapdør som stod og slo i bestemte vindretninger.

På slutten måtte leder ”skrøyda” av at han hadde fått sett et brev fra Thore Jørpeland som viste at han og Ellen Johanne var femmeninger noe som igjen betydde at hans unger var seksmeninger av Mette Marit.

Tor Erik fortalte om artikkelserien i Solabladet, ”Det eldste Sola”.

Vedlegg årsrapport

Brit H. Hansen